

Chris Cooper

Gledališki pedagog in ustvarjalec

Odločila se je, da spremeni svojo resničnost. In jo je.

Več kot trideset let izkušenj z uvajanjem gledališke pedagogike v izobraževalna okolja Chrisa Cooperja ni umirilo. Govori z žarom in radoživostjo otrok, čigar življenj se dotika s svojim delom. Odzivi, izkušnje in vidne spremembe mu potrjujejo, da je na pravi poti. A vidi tudi razpad sistema, ki je vse manj dorasel potrebam mladih in izzivom sodobnosti. Na 8. mednarodni konferenci Moč sporazumevanja za pedagoške delavce v Ljubljani si je za vodilo sposodil besede 17-letne okoljske aktivistke Grete Thunberg. V pogovoru je pojasnil, koga zares ščitijo starši, ko trdijo, da želijo zaščititi svoje otroke, in zakaj odgovornost, ki lahko vodi do sprememb, nima veze z občutkom krivde, ki ga v ljudi vsajajo hierarhični sistemi.

Z društvom Taka Tuka sodelujete na področju gledališke pedagogike že več kot desetletje. Omenili ste, da njihovo delo ustvarja odprt prostor za eksperimentiranje in izboljšave. Kako ste videli spremembe v Sloveniji in te procese v času vašega sodelovanja?

Že ob prvem srečanju s Katarino in Veroniko sem razvil občudovanje do njune proaktivnosti. Če imata občutek, da je nekaj treba narediti, najdeta način. Pri tem ju vodi resnična potreba, ki jo zaznata med mladimi. Na začetku nista poznali našega dela in pristopov, a bili sta odločeni, da se bosta naučili in učili sta se skozi delo, vajo, preizkušanje.

Ko sem prvič prišel Slovenijo in videl njuno delo na terenu ter obiskal hišo Taka Tuka, je bila pozornost na spretnostih in ustvarjanju z rokami. A pripravljani so bili začeti z in vpeljati drugačne metode. Sprva je bilo precej zadržanosti glede

pristopov gledališke pedagogike, kar je pogosto, saj sodelujoče sili ven iz območja udobja.

Spomnim se, da bi morali pri eni od aktivnosti odigrati vlogo vojakov, a bilo je brezupno. Brezupno! Katarina in Veronika nista mogli sprejeti, da bi tudi zgolj odigrali tako vlogo. Nista mogli sprejeti, da četudi le za vlogo, postaneta nekdo, ki je tako drugačen od tega, kdo sta. Dve leti nazaj sem gostoval na delavnici, ki jo je Veronika imela v Zavodu za gluhe in naglušne v Ljubljani. Skoraj sem zajokal. Bilo je izjemno pogumno, ustvarjalno, fantastično. Zgrajeno na vseh izkušnjah teh let. Opazovati tak proces in delo ljudi, ki so bili na začetku radovedni, a zelo zadržani, sedaj pa so suvereni gledališki pedagogi, ki uporabljajo dramo za delo v razredu in pri projektih, je izjemen privilegij.

V Sloveniji se, kolikor razumem, tudi s podporo Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti sprememba dogaja. In v dobi, v kateri živimo, moramo poskrbeti, da se spremembe dogajajo.

To me je pritegnilo k društvu Taka Tuka od samega začetka – ne čakajo na dovoljenja in podporo ali vzpodbudo – delajo in spreminjajo stvari, kolikor lahko, spremembe udejanjajo, zavedajoč se lastnih omejitev in šibkosti. Prepoznajo potrebo po spremembah in nato te spremembe oblikujejo in uresničijo.

Delali ste v državah od Britanije do Kitajske, Madžarske in Grčije. Del česa so te aktivnosti in spremembe v Sloveniji?

Ko sem začel, sem bil del gibanja za gledališče v izobraževanju. Leta 1988 sem bil na konferenci s 400 ljudmi. Vsi so delovali v kolektivih, ki so se ukvarjali z gledališčem v izobraževanju. Tekom desetletij sem bil del 52 različnih skupin in z vsemi smo si prizadevali za radikalno pedagogiko, ki bi razumevanje in znanje gradila ter ga osvajala skozi umetnost ter ustvarjanje. A to gibanje je bilo uničeno – vsaj v Britaniji: s konzervativnimi vladami in Tonyjem Blairom, ki je bil konzervativcev z zgolj rdečo kravato. Globalizacija danes pomeni, da me od zadnje poldrugo desetletje vabijo po svetu, da delim izkušnje. Ni gibanja za gledališče v izobraževanju, a znotraj šolske pedagogike je zavedanje in vedenje o metodologiji gledališčne pedagogike in njenih potencialih. Gre za skupnost ljudi, ki previdno iščejo in oblikujejo pot naprej, ki iščejo priložnosti in podporo za svoje izkušnje in znanja. Gre za skupnost, ki se zaveda, da se morajo izobraževalni sistemi resnično in globoko spremeniti, saj zdaj puščajo otroke na cedilu. Mladi dobijo mnogo premalo in predvsem ne tega, kar potrebujejo.

Na Kitajskem je izobraževalni sistem strogo predpisan in nadzorovan – lahko rečemo, da gre za enostransko državo, diktaturo, a na terenu je vendarle bolj zapleteno. Podobno kot je bilo v Jugoslaviji ali kot je v večini krajev, kjer splošne predstave ne odražajo vseh različic konkretnih življenjskih izkušenj. Izkaže se, da se lahko spremembe dogajajo tudi v šolskih okoljih s 3000 učenci z zelo strogo predpisanimi učnimi urami. V zadnjem letu sem delal z več tisoč učitelji na Kitajskem, ki želijo metode in pristope gledališke pedagogike uvesti v svoje učilnice. Ponekod so učilnice zelo osnovne, z mizami, ki so pribite na tla. Kaj naredimo? Najdemo način, da postanejo del domišljajske pokrajine.

Ta občutek, da sem del skupnosti ljudi, ki želijo preoblikovati in spremeniti aktivnosti in metode v učilnicah, je prisoten povsod. Gre za prakse. Ni

kot v preteklosti, ko so akademiki snovali teorije in jih razlagali učiteljem ter učiteljicam, ti pa so bili nato prepuščeni sami sebi. Praktiki, ljudje, ki spremembe uresničujejo v svojih okoljih, so sedaj tisti, ki vodijo in povezujejo. To je tudi zaradi krize, saj ni več ne struktur ne hierarhije niti slepe poslušnosti. Ljudje v učilnicah, učitelji in mladi, čutijo, da je dovolj – pa naj gre za podnebne spremembe, gledališko pedagogiko, učenje zgodovine ali učenje o temeljih človečnosti. Niso zadovoljni s tem, kar se jim ponuja in v kar jih sili sistem. Ne bodo čakali, da barabe spremenijo stvari. Da drugi dosežejo spremembe. Sami so odločeni prispevati k toliko spremembam, kot le lahko. To držo srečam od Kitajske, prek Tajske, v Britaniji in na Malti, na Norveškem in v Sloveniji. Ljudje, ki mislimo in delamo podobno, delimo svoje izkušnje. To je skupnost, ki obstaja.

V predavanju ste omenili Greto Thunberg in mlade za podnebno pravičnost. Vse očitneje je, da politika in sistem ne dohajata zrelosti in demokratičnih teženj tako mladih kot vse širših delov naših družb. Lahko te skupnosti drobnih sprememb ohranijo širino, vztrajnost in idealizem, da se doseže tudi sprememba sistema, ki ne bo distopija nadzora in družbenega razkroja?

To je vprašanje za milijon dolarjev, s katerim se vsi ukvarjamo. Zato je po eni strani nemogoče nanj odgovoriti, a po drugi se strinjam, da je problem v sistemu. Sistem v najširšem pomenu ne uresničuje več ciljev in ni več dorasel namenom ter potrebam, ki jih imamo ljudje kot člani demokratičnih družb.

Ljudje me z določeno privoščljivostjo sprašujejo, kaj pa Brexit? Da, ponižujoče je. A vseeno me preseneča, koliko jih uživa ob ponižanju Britanije. Razumem, zakaj lahko nekdo uživa ob uničenju postkolonialne države in zgodovina starega imperija je nedvomno sramotna. A predstava, ki se skriva za to privoščljivostjo, o tem, kdo je večina prebivalstva Britanije, je napačna. Večina je podobna nama, soočajo se s političnim in družbenim sistemom, s sistemi izobraževanja, socialne varnosti in zdravstva, ki niso dorasli družbeni vlogi in nalogam, ki naj bi jih izpolnjevali. Živimo v svetu, kjer nam preveč zadovoljstva prinese nesreča drugih. In to je rezultat sistema. Naši politični voditelji so popolnoma nedorasli svojim nalogam. Manko domišljije med politikami, ko pride do izobraževanja ali do podnebne krize, je šokanten. So sodobni Neroni, ki igrajo na liro,

medtem ko Rim gori. Planet bo gorel, naši politiki pa nam bodo govorili, da je vse v redu. Ker so tako zelo del in odvisni od sistema. Ta pa je v svojih temeljih pokvarjen. Otroci, mladi ljudje, kot je Greta in številni drugi aktivisti ugotavljajo, da ne moremo več čakati. Zato delujejo, aktivni so, ukrepajo, spreminjajo.

Ne vem, kako preprečiti, da bodo le mali otočki sprememb, samozadostni v sicer peklenskem okolju. A vem, da je edini način, da do sprememb pridemo, če poskušamo spremenjati, na kar imamo vpliv. Več, ki nas to počne, več ko je ljudi, ki prevprašujemo sistem in si prizadevamo za spremembe, ki zastavljamo vprašanja, bolj se spremembe širijo. Ne gre več za otočke, ampak za povezave in vezi.

Kaj konkretno to pomeni?

V Britaniji sem del organizacije The Gap Arts Project, ki ni vezana na gledališko pedagogiko, ampak ponuja aktivnosti za mlade. V Birminghamu je bilo v zadnjih 10 letih zaradi varčevalnih ukrepov ukinjenih 75 odstotkov vseh javnih služb, namenjenih mladim. To je morilsko. Ni žalostno, ni nesrečno, povzročilo je smrt mnogih, ki so obupali. Imamo krizo psihičnega zdravja. Stvari moramo poimenovati za to, kar so. Nikoli ni 'nujno', da ljudem odrečeš, kar potrebujejo. A sedanjemu političnemu razredu je nujno le, da poskrbi, da bogati še obogatijo na račun najrevnejših. The Gap Arts Project je nastal prav iz pomanjkanja, ki je rezultat ukinitve javnih služb. Ponuja varen prostor različnim mladim, kjer najdejo možnost, da se skozi umetniške aktivnosti povežejo s svetom, v katerem živijo. Najbolj kriminalno ravnanje vlad po vsem svetu je, da povzročajo in dopuščajo osamljenost in izoliranost ljudi. Osamljenost je največja kriza, s katero smo kot človeška družba soočeni. Krepi depresije in občutke brezupa.

A delo The Gap Arts Project kaže, da ob tem, ko je vse več javnih služb ukinjenih, vse več ljudi stopa ven, odločenih, da tega ne bodo sprejeli. Ocenijo, kaj lahko in kaj je treba narediti in se tega lotijo. Taki kolektivi se širijo in povezujejo. Tako nastaja alternativni sistem. Med njimi in službami z uradnimi nalogami je trenutno še velik prepad, a to se lahko hitro spremeni. In prepričan sem, da se bo. Ko se bodo začele stopnjevat posledice podnebne krize, bomo soočeni z vprašanji kot je, ali prižgemo luč ali ne? Nastavki na terenu bodo še pomembnejši, saj bodo tam skupine in ljudje, ki bodo vedeli, kaj narediti. Ne bodo pobegnili

ali se skrili, ampak bodo pomagali drugim ter pokazali možne rešitve. Ni in ne bo preprosto. Gre za proces. Trenutno teče počasi, a spremembe se lahko nato zelo hitre.

Bili ste v Hong Kongu?

Da, tam sem bil štiri mesece. Prišel sem junija na prvi dan protestov. Ko sem odhajal septembra, mesta nisem prepoznal. Bilo je nevarno, nasilno, strašljivo, a hkrati se je kazal izjemen pogum v hrabrih poskusih mladih, da svojo prihodnost zadržijo v lastnih rokah. Tudi tam razlogi za izjemno ustvarjalnost, domišljijo in usklajenost segajo v času nazaj. Vsaj do leta 2014, ko se je oblikovalo demokratično gibanje dežnikov, ki je bilo nato počasi zadušeno, a vse odtlej se energija nabira in ljudje delujejo na terenu. Veliko pozornosti so posvetili skupnostnemu organiziranju, nastali so vseh vrst kolektivi. Zato so bili zdaj boljše pripravljene in navkljub izjemnemu policijskemu nasilju niso odnehali. Sedanjost je pomembna. Iz nje je treba izhajati tudi pri uporabi naukov zgodovine. Če razumemo zgodovinske procese, lahko boljše razumemo, kaj lahko prispevamo. Ni nam treba biti le pasivni opazovalci lastnih življenj. A prav v to nas danes sili izobraževalni sistem – ljudi vzgaja v nemoč in neobgljenost. Če se uspemo izviti in prodreti iz tega, se lahko morda resnično dotaknemo osebe poleg nas, z njo vzpostavimo pristen odnos. To je zasnova vseh pomembnih sprememb. Če se vrnem h Greti – na vprašanje, kaj pa če ni upanja, je odgovorila, da ne potrebuje našega upanja. Zahteva, da poskusimo, začnemo delovati, ukrepati. To je v resnici edini pravi odgovor – moramo poskusiti in poskušati. Recepta ni. Načrta, ki bi mu lahko sledili in dosegli vse, kar bi želeli, ni.

Kje je ločnica med krivdo in odgovornostjo? Sistem, se zdi, zbuja v ljudeh krivdo in s tem hromi. Hkrati nas prepričuje, da naša odgovornost niso reči, ki bi morda morale biti.

Organizirane religije ustvarjajo občutek krivde odkar obstajajo skupnosti, ki so te religije vzpostavile. Občutek krivde ustvarjajo hierarhije, mar ne? Cerkve, države, tudi šole. Lahko gre za pritisk vrstnikov ali družin. Mnogi starši raje

uberejo krajšo pot zburjanja krivde pri otrocih, kot da bi se z njimi pogovorili in našli kompromis ali soglasno rešitev. To terja čas, vztrajnost in premislek tudi pri starših. Prav ta pot, ta proces oblikovanja razumevanja pri otroku pa je nujen, da razume svojo odgovornost in jo lahko prevzame, ne da bi čutil krivdo. S krivdo se želi otroke zelo pogosto prepričati, naj počno, kar odrasli želimo. Ti procesi tečejo na osebni ravni, a tudi na sistemski, institucionalni. In ti prijemi lahko pustijo škodo za vse življenje.

Krivda se zdi že skoraj del DNA naše človeške kulture. A ni uporabna. Ravno zato, ker ni odgovornost. Ta se začne pri tebi. Biti odgovoren sam zase, za svoja ravnanja in nato za širšo okolico. Če umanjka že prva stopnica – to, da zmoremo in lahko prevzamemo odgovornost sami zase –, se vse podre. Drugi ne more prevzeti odgovornosti zate, razen če bo to delal za lastno korist. Odgovornost kot korak v samoudejanjanju je radikalno drugačen razmislek kot to, da je odgovornost naloga, ki jo moramo izpolniti. Nedvomno moramo prevzeti odgovornost za marsikaj – kot družba in kot posamezniki.

Kje se začne?

Pri otrocih. Moramo jim začeti zaupati, videti v njih človeška bitja v lastnem in samostojnem obstoju. Nato jim moramo dati prostor, da so aktivni soustvarjalci in (o)ceniti njihovo delo, kar bo krepilo njihov občutek odgovornosti. Če se vrnem h Greti. Odločila se je in se usedla pred švedski parlament s transparentom. Zdi se otroško naivno dejanje, a njena odločenost in to, da nihče ni mogel v njej zbuditi občutka krivde, ker je preveč osredotočena na to, kar ocenjuje, da je pomembno, in ji zato tudi ni mar, ali bo ljudem všeč, so ključni dejavniki. Količina sovraštva, žalitev in posmeha, ki jih je sprožila, je neverjetna. A odločila se je, da spremeni svojo resničnost. In jo je.

Podobno je opisal Vaclav Havel, ko je pisal o 'življenju v resnici' na Češkem in o trgovcu, ki je v izložbo postavil plakat, ki je povzročil, da so se ljudje začeli zbirati. Ni ponavljal uradnega sporočila, da je težava v dobavnih verigah – preprosto je napisal, da hrane ni več. Odločil se je, da ne bo več sodeloval pri laži. Podobno je bilo z Martinom Luthrom in učinkom njegovih tez, ki jih je pribil na vrata rimokatoliške cerkve. Gre za odločitev, da kot človeško bitje pustimo svoj pečat in prevzamemo za to odgovornost. To moramo vzpodbujati in to bi moral biti cilj

izobraževanja – s tem bi postalo smiselno.

Drama je pri tem sijajen pripomoček, saj predstavi zgodbo – ustvari drugo osebo, s katero se lahko povežemo na ravni občutij, ne le razmisleka. Lahko čutiš, ne le razumeš bolečino drugega. To je zelo daleč od občutka krivde. V religiji se zgodbe uporablja za prenos zaprtih sporočil, naukov, ki pridigajajo, kaj in kako misliti, ponujajo pravi odgovor in utrjujejo sporočilo, da si tako ali tako grešnik od rojstva.

Gledališčna pedagogika uporablja zgodbe za ustvarjanje dramatičnih, napetih situacij, v katerih ni pravih odgovorov in odločitev. Teh v najtežjih situacijah ni. Še posebej če se ob tem sprašujemo, kako biti dober, boljši človek. Mladim ponudi drama tudi prostor, da sprejmejo lastne odločitve in jih preizkušajo. Morda nam ne bodo vselej všeč, morda se z njimi ne bomo strinjali, a tega se ne smemo bati.

Pogostokrat slišimo, da so določene vsebine še prezapletene za mlade. Temu sledijo tudi učni načrti. Črno bela slika počasi pridobiva sivine, izjeme od pravil ... Je že v tem podcenjevanje?

Razlika je med interpretacijo in denimo učenjem jezika. Prepričan sem, da se tako jezike kot denimo matematiko sedaj poučuje na napačen način, saj manjka smisel, namen učenja. Jezik se poučuje skozi gramatično pravilne abstraktne formulacije, ne pa prek želje komunicirati.

Učitelji pogostokrat potožijo, da so otroci brez domišljije. Po mojih izkušnjah jih zgolj ne ubogajo. Če ima otrok težave s pisanjem, se velja vprašati, zakaj in ali obstaja smislen razlog, da bi si želel pisati, nekaj sporočiti in komunicirati? Jezik bi se lahko učili skozi zgodbe, ki govorijo o pomenu komunikacije. Tako bi otroci spoznali pomen tega, da so vejice postavljene prav, da jih drugi prav razumejo.

Enako je z matematiko ali s katerimkoli drugim predmetom. Otroci se pogostokrat nočejo učiti, ker se jim vsebine znotraj njihovih življenj zdijo nepomembne – v njih ne vidijo smisla, četudi je prav vsaka snov lahko izjemno ustvarjalna in pomembna za vse nas. A učne vsebine niso postavljene v prostor in čas, ki bi jim dala smisel – mladi ne vedo, zakaj se učijo, kar se učijo. Kdaj so učitelji nazadnje pojasnili, zakaj je dobro, da učenci osvojijo neko snov? In kdaj so nazadnje začeli s prakso, tako da so vsebino uporabili in nato pojasnili teorijo, ki so jo lahko nato mladi ponovno sami preizkusili v praksi? Tako

se naučimo hoditi in govoriti. Tako se učimo, dokler ne pridemo v šolo. Tam pa se prakso loči od teorije, ki se jo moraš učiti, medtem ko sediš v klopi. Ti sistemi so neprimerni in nedorasli svojemu namenu.

Kako se to preseže v gledališki pedagogiki?

Gledališče kot forma je drama. V resnici gre na koncu za vprašanje drame, ki je v srži zgodbe, vsebine ali vprašanja. A najprej vam mora biti mar.

Ali učitelji, s katerimi sodelujete, ustvarjajo prostor za gledališko pedagogiko znotraj obstoječih izobraževalnih sistemov, kot del občolskih dejavnosti ali so del organizacij zunaj obstoječega izobraževalnega sistema?

Vse to. V Britaniji lahko mladi še vedno opravljajo maturo iz gledališča, a učni program je formalističen, prazen, brez življenja in smisla. Pri gledališčni pedagogiki nas ne zanima 'treniranje igralcev', ampak učni pristopi in procesi, ki uporabijo metode gledališča, da poglobijo in obogatijo razumevanje vsebine.

So učiteljice, ki so izkušene in pametne – uspe jim izpolniti vse cilje v učnem programu tudi z uporabo gledališke pedagogike. Z mladimi raziščejo tako še mnogo več skozi razmišljanja, ki so del procesa. Izkaže se, da so v resnici učni programi izjemno nezahtevni in podcenjujoči do mladih. Nekateri učni programi otežujejo delo skozi pristope gledališke pedagogike in zato mnogi učijo z njo zunaj obveznega šolskega urnika. Na Kitajskem se otroke po šoli, med četrto in šesto uro popoldan vzpodbuja, da so ustvarjalni. Pomislite! To je noro, a vendar lahko v tem vidimo tudi napredek. Sistem ugotavlja, da otroci ne znajo misliti. To jim je všeč, ker se tako lahko ohranja sistem, a vendar je to velik problem, ker ne znajo nič narediti. Tako so vpeljali predmet ustvarjalnost.

Predstavili ste dramsko zgodbo Nevidna jaz, ki se zdi, da se dogaja na Kitajskem.

Da, poznam vsaj deset šol, kjer izvajajo programe, ki trajajo 22 tednov po eno uro na teden okoli te zgodbe deklice, ki ji je dolgčas v šoli, doma se čuti nerazumljeno in nato krivo za težave staršev. Učitelji ugotavljajo, da imajo otroci, ki so del tega programa in raziskujejo zgodbo Nevidna jaz, na koncu mnogo boljše rezultate na izpitih. Ljudje, če si zares želijo doseči spremembe, bodo

našli načine. In prepričali bodo tudi druge, da je njihovo delo pomembno. Začno s temi metodami v razredu, omogočijo, da učenci in ostali vidijo razlike, povabijo starše in ravnatelja – okoli svojega delovanja dejansko ustvarjajo skupnost.

Koliko otrok je jokalo ob zgodbi Nevidna jaz?

Da vem zanje? Niti eden.

Niti eden?

Ne da bi vedel. Dotakne se jih drugače. A tudi če bi kdo zajokal, to ne bi bil problem. Res pa je, da mnoge učitelje jok spravi v paniko. Spomnim se, ko sem pripovedoval zgodbo otroka begunca prek motiva kovčka. V šoli z okoli 200 učenci in učenkami od 4. do 7. leta. Dva sta zajokala. Starš ene od deklic, ki je jokala, je naslednje jutro prišel v šolo. Ogorčeno in besno je mama vprašala, zakaj travmatiziram njenega otroka. Rekel sem, da ne razumem. Opisala mi je, da je hčerka jokala in da je jokala tudi, ko ji je doma obnovila zgodbo.

“Mar ni to lepo? Zagotovo ste ponosni nanjo.”

“Oprostite?”

“Zagotovo ste ponosni, da je vaša hčerka tako občutljiva za potrebe in bolečine drugih ljudi. To kaže, da je izjemno empatičen otrok z živo domišljijo.”

“Ampak to ji povzroča travme,” je bila še kar ogorčena.

Pojasnil sem ji, da se ne strinjam z njo, da taka izkušnja krepi občutek njene hčerke, da se lahko izrazi, saj ve, da je to vseeno le zgodba. Raziskuje svoja lastne občutke in morda sporoča tudi, da potrebuje varnost, da pogosteje zajoka. Nisem bil uspešen v prepričevanju, a tisti, ki je bil popolnoma prestrašen, je bil starš.

Sprašujem, ker se zdi, da se lahko v zgodbi Nevidna jaz prepozna marsikateri otrok.

Vsekakor. Gre za eno od najbolj priljubljenih dram med otroki. Globoko se jih dotakne, a ne da bi zajokali. Okrepi se predvsem njihova odločenost biti jasni in glasni glede svojih potreb. Od odraslih pa sem pogostokrat sem slišal, da je zgodba malo depresivna.

Saj se vendar konča kot pravljica.

Da, gre za sodobno pravljico. Očitki odraslih praviloma pomenijo, da drama ni vseč njim. Govorijo o zaščiti otrok, a v resnici želijo odreči otrokom izkušnjo sveta, da bi zaščitili sebe in se jim ne bi bilo treba soočiti z nekaterimi vprašanji. Tako je v devetih od desetih primerov. Starše je treba s tem soočiti. Še nihče mi ni znal smiselno pojasniti, kaj naj bi pomenilo, da je treba otroke zaščititi. Prepričan sem, da moramo otroke ščititi ne pred svetom ampak v svet – da čim varneje vstopajo vanj in se z njim znajo soočiti. In prav to je dramska zgodba – varna. Otroci to vedo.

Kolega z Madžarske mi je pripovedoval o svojih izkušnjah, da ekstremnejše kot so zgodbe, bolj pritegnejo otroke. Dramska struktura in napetost sta očitnejši in zato se čutijo varnejše, saj jih ekstremnost situacij opominja, da ne gre za resničnost. Strah pred izpostavljanjem otrok težkim situacijam je neracionalen. Lahko privede do tega, da si ne smemo skupaj ogledati nobenega filma niti iti po mestu, saj bi lahko bili otroci ob tem soočeni z nečim neprijetnim ali bi jim nekaj obudilo spomine na nekaj neprijetnega. To je norost.

A v to smer gremo – celo študente se ščiti pred občutki strahu ali pred besedami, ki bi jih lahko prizadele.

Gre za pootročenje in infantilizacijo ljudi. To je velik problem. Obstaja razlika med svobodo izražanja, prisvajanjem si pravice, da žališ druge, ter med nalogo, da nekoga užališ kot del igre. Poglejte, v skoraj vsaki pravljici nekdo umre. Otroci, ki so pred kratkim izgubili nekoga, so zelo pogosto med najbolj vključenimi v te zgodbe. Zakaj? Ker skozi igro procesirajo, reflektirajo in se soočajo z lastno izkušnjo. Dlje, kot so vključeni v gledališko pedagogiko, bolj radovedni so, bolj samozadostni in bolj samostojni, odgovorni, sposobni narediti tudi težke stvari, bolje se izražajo in bolj so sočutni. To dokazujejo praksa in dolgoletne izkušnje. Starši ugotovijo, da njihovi otroci razvijajo odnose, ki so drugačni od tistih doma. To jim ni vedno najbolj všeč, a hkrati ne morejo zanikati, da je otrok bolj zadovoljen in sposoben narediti več.

Nekateri so vpisali svoje otroke pri treh letih v aktivnosti v mladinskem gledališču na Kitajskem, s katerim sodelujem. Sedaj so to dvanajst- ali štirinajst-letni mladi. Vpisanih jih je vse več, saj starši vidijo razliko. Otrokom delo skozi gledališko pedagogiko koristi. In starši imajo zares radi svoje otroke. Morda nočejo v šolo, a

komaj čakajo, da pridejo v gledališče. In nekateri starši so se celo odločili in se sami vpisali na izobraževalne delavnice o gledališki pedagogiki.

Je težko v otrocih krepiti potrpljenje?

Ne. Potrpljenje je le simptom. Nikoli ni razlog. Če so mladi nepotrpežljivi ali neosredotočeni, je razlog drugje. Za nas je to znak, da se moramo naučiti in znati zares slišati ter videti, kaj nam sporočajo. Če znaš brati znake, lahko prepoznaš razlog. Če razviješ to znanje kot pedagog, boš znal tudi predvideti, kaj v drami ali zgodbi bo otroka pritegnilo. Če drama odmeva v njih, če najdejo povezavo med njo in svojimi življenji, ne bo nobene težave s potrpežljivostjo ali koncentracijo. Drži, rado se ponavlja, da je težava otrok manko koncentracije. Ampak ali ste videli kdaj otroka z video igrico? Osredotočen lahko ostane 15 ur, ne da bi se premaknil!

Ampak pri tem gre za koruptivno pritegovanje pozornosti, mar ne?

Seveda. In to moramo izničiti s pozitivnimi praksami, a vseeno je to dokaz, da imajo otroci izjemno sposobnost koncentracije. Če jih nekaj zanima. V gledališki pedagogiki nekateri stavijo na hitre menjave zelo glasnih, barvnih, sunkovitih signalov. Ne razumejo smisla drame. Otroci se danes dolgočasijo, ker je, kar počno, dolgočasno. Nič jih ne nagovori, z ničimer se ne morejo poistovetiti. Če jim ponudiš zgodbo, ki jih nagovori, lahko sedijo čisto pri miru. Pri zgodbi Nevidna jaz zgolj sedim na stolu in pripovedujem, igram, oni pa so osredotočeni. Zanima jih, kako se bo situacija razpletla. Moč in sposobnost koncentracije mladih sta neverjetni. Zanima jih, kaj bi se lahko zgodilo z njimi v tem izmišljenem svetu. Podzavestno se preizkušajo v namišljeni situaciji in tehtajo lastne vrednote. Sprašujejo se – kaj bi jaz naredil?

Prostor, ki jim ga gledališče ponudi za eksperimentiranje, jim da moč, da poskusijo doseči spremembo v resničnih življenjih?

Da. Temu sem priča vseskozi. Tudi pri svojih otrocih. Gre za tridimenzionalnost domišljije in preizkušanja hipotez. Po eni strani se ohranja lahkotnost, po drugi strani čutiš prisotnost zgodbe, misliš pa s čustvi ter čustvuješ z mislimi. Bolje spoznaš sebe – in svet.